Boj v kostele v Resslově ulici

PAVEL KMOCH

V souvislosti s natáčením filmu Anthropoid jsem obdržel velmi zajímavou pracovní nabídku. Jakožto military advisor jsem měl dohlížet v rámci natáčení na správnost a historickou věrnost vojenských aspektů projektu. Režisér měl svou jasnou vizi, která mnohdy historickým reáliím neodpovídala, ovšem slovo poradce bohužel pochází ze slovního základu radit, nikoli prosadit. Nicméně aby člověk mohl radit správně, musí si některé věci předem oživit a jiné detailně dostudovat.

V celém projektu bylo zachyceno několik klíčových událostí, které jsou opředeny různými tradovanými a zažitými, ale fakty často nepotvrzenými legendami. Jednou z nich je samozřejmě provedení atentátu, jež je v povědomí laické i odborné veřejnosti spojeno s Valčíkovým zrcátkem, Gabčíkem skákajícím před protektorův automobil a podobnými detaily. Řada z nich má kořeny v poválečných výpovědích různých fabulátorů a také ve fantazii filmových tvůrců. Tradované provedení atentátu již před několika lety rozporoval na základě záznamů v britských archivech Eduard Stehlík.[1]

Dalším zásadním momentem operace Anthropoid, a nejen jí, je boj parašutistů v kostele sv. Cyrila a Metoděje, a to jak v chrámové lodi, tak v kryptě pod ní. V souvislosti s natáčením a řešením této scény jsem si uvědomil, že to, co se na místě stalo, je vlastně velmi nejasné a zahalené obvyklými klišé, která se nezakládají na ničem jiném než na tradování již řečeného, avšak ničím nepodloženého. Otázka tedy zní: co se vlastně přesně dělo při dobývání kostela?

Historie, filmy, literatura i všeobecné povědomí jsou zapleveleny „obecně známými fakty“, jež získaly neustálým opakováním punc reality. Tato v podstatě nikdy neověřovaná klišé se zakládají na letitých tvrzeních autorů literatury faktu, půl století starých uměleckých licencích filmařů a lživých výpovědích „očitých svědků“, jako například profesora Vaňka-Jindry, původně odbojáře, posléze agenta Gestapa, a spousty dalších, kteří něco možná slyšeli, další si v průběhu let vymysleli a nakonec tomu snad i sami věřili.

Je třeba si uvědomit relevanci pramenů. O tom, co se v kostele stalo, těžko může vypovídat jakýkoli účastník odboje, protože nikdo z nich na místě nebyl, vyjma těch, kteří byli přivezeni k identifikaci zabitých parašutistů až po boji a ze samotného dění neviděli nic. Stejně tak různí autoři popisující, kde přesně byl ten který padlý nalezen, kam se probojoval úderný oddíl SS apod., píší sice nesmírně působivě, ale zcela nepodloženě a na základě buď vlastní fantazie, nebo údajů vzniklých ve fantazii jiných. O boji v kostele vypovídá pouze několik pramenů, a to výhradně z německé strany.[2] Jsou to hlášení Waffen-SS a Gestapa o zásahu, spisová fotodokumentace z místa, poválečné výpovědi českých hasičů a gestapáků před retribučními orgány a nakonec pitevní zprávy, popisující zranění padlých parašutistů. Dochované německé prameny z akce navíc nemají formu kriminalistického ohledání místa činu, kde by bylo exaktně zaznamenáno, co přesně se kde našlo, v jaké poloze, co kde leželo a kdo s tím manipuloval. Mají spíše formu hlášení o bojovém zásahu, jímž nasazení v kostele v podstatě bylo.

Jak útok probíhal a kdo přesně se ho účastnil?

Podle hlášení velitele Waffen-SS, SS-Brigadeführera von Treuenfelda[3] z 23. června 1942, podepsaného jeho

1 Viz záznam ze semináře Legendy, mýty a nesmysly heydrichiády, pořádaného na půdě Ústavu pro studium totalitních režimů dne 18. října 2012 – https://www.youtube.com/watch?v=vsCV25VC5Sk (citováno k 19. 6. 2016).

2 Většina německých pramenů, především spisových záznamů Gestapa, byla ale bohužel koncem války zničena, viz ŠOLC, Jiří: *Přijdeme za svítání. Diverze v neregulérní válce československého odboje v letech 1939–1945*. Naše vojsko, Praha 2005, s. 30.

3 Karl Fischer von Treuenfeld, nar. 31. 3. 1885. Kariérní voják, za 1. světové války sloužil mj. v generálním štábu. Do SS vstoupil v roce 1939 v hodnosti SS-Sturmbannführer (major). Kromě jiných funkcí zastával od prosince 1941 do září 1942, již v hodnosti SS-Brigadeführera, funkci velitele Waffen-SS v protektorátu. Od února do listopadu 1943 byl pověřen funkcí velitele Waffen-SS v jižním Rusku a na Ukrajině, poté byl povýšen do hodnosti SS-Gruppenführer a pověřen velením 10. tankové divize SS Frundsberg. Při bojích

adjutantem, SS-Obersturmführerem Guttenbergem,[4] se ve čtvrtek 18. června 1942 do kostela vydali úředníci bezpečnostní služby (ve skutečnosti úředníci Gestapa)[5] v doprovodu *několika mužů* z pětadvacetičlenného komanda Waffen-SS. Mělo se tak stát po ukončení obklíčování, tedy bezprostředně po 4.15 hod. ranní.[6]

Obklíčení předpokládaného úkrytu parašutistů bylo provedeno dvěma strážními řetězy: vnitřní uzávěru bloku domů, ve kterém se kostel nachází, tedy v ulicích Resslova, Na Zderaze, Na Zboženci, Odborů a na západní straně Karlova náměstí, měl na starost Náhradní prapor SS Deutschland[7] o údajné síle 307 mužů,[8] jenž dorazil na Karlovo náměstí na nákladních automobilech od velitelství SS v Norimberské ulici[9] po trase Staroměstské náměstí, Václavské náměstí a Vodičkova ulice. Vnější uzávěru, vedoucí ulicemi Spálená, Myslíkova, Masarykovo a Rašínovo nábřeží, ulicí Trojanova, zřejmě Václavskou pasáží a východní a severní stranou Karlova náměstí, zajišťoval Strážní prapor SS Praha[10], který čítal údajně 350 mužů.[11] Tato jednotka dorazila na místo z kasáren Adolfa Hitlera[12] na Pražském hradě přes mosty Dientzenhoferův a Smetanův[13]. Celkem bylo podle německých pramenů z řad obou jednotek SS nasazeno 19 důstojníků a 740 příslušníků mužstva.[14]

Podle připomínek dr. Geschkeho, šéfa Gestapa v protektorátu, k výše zmíněnému hlášení se však provedení uzávěry vojáky SS zpozdilo a začalo až ve 4.25, místo ve 4.10 hod. Úředníci Gestapa nicméně svou akci odstartovali v souladu s původním časovým plánem. Podle tzv. Pannwitzovy[15] zprávy prohledala blok budov přiléhajících ke

u Tarnopolu byl v důsledku těžkého zranění z funkce velitele divize odvolán. Po vyléčení byl ještě velitelem Waffen-SS v Itálii a krátce i velitelem VI. armádního sboru SS. Dne 7. června 1946 spáchal sebevraždu v americkém zajateckém táboře Steinlager Allendorf.

4 Nasazení Waffen-SS v noci ze 17. na 18. 6. 1942. Dokument č. I/83. ŠUSTEK, Vojtěch: *Atentát na Reinharda Heydricha a druhé stanné právo na území tzv. protektorátu Čechy a Morava*. Archiv hl. m. Prahy – Scriptorium, Praha 2012, s. 389–398.

5 Pochopitelný omyl může mít své kořeny ve skutečnosti, že úředníci Gestapa měli právo tzv. SD-uniformträger, tedy při slavnostních příležitostech mohli nosit uniformu SD včetně rukávového označení organizace, aniž byli jejími členy. Ve službě, a tedy ani při zásahu v kostele, uniformy samozřejmě neměli. Vojenskému veliteli von Treuenfeldovi podobné nuance zřejmě unikaly. Z jeho pohledu vojáka byli úředníci Gestapa jen civilní diletanti a obersturmführer, tedy nadporučík Pannwitz, byl pro něj, jako brigádního generála, bezvýznamný člověk i v rámci organizace SS. Jeho urážlivá věta pronesená vůči Pannwitzovi během dohadů o potřebnosti zásahu proti kryptě skrze větrací otvor v podlaze kostela (*... ať ten malý civilista přestane blekotat, tohle je akce úderného oddílu na frontě*) je notoricky známa a Pannwitz ji zřejmě velmi těžce nesl, protože na ni poukazoval i ve svých memoárech, kde ji nazval *nekolegiálním arogantním odmítnutím*. Pannwitzovy memoáry z roku 1959. Závěrečná zpráva. Dokument č. I/107. ŠUSTEK, Vojtěch: *Atentát na Reinharda Heydricha a druhé stanné právo na území tzv. protektorátu Čechy a Morava*, s. 808. Pannwitz bývá v literatuře i v některých pramenech titulován hodností Hauptsturmführer, ale do té byl povýšen až v listopadu 1942. Akce proti kostelu v Resslově ulici. Dokument č. I/85. Tamtéž, s. 411.

6 Uzavírací akce měla započít ve 4.10 hod. Nasazení Waffen-SS v noci ze 17. na 18. 6. 1942. Dokument č. I/83. Tamtéž, s. 388.

7 Ersatz-Bataillon SS „Deutschland“. Někdy též překládáno jako „Záložní“. Přesunut do Prahy na podzim 1940. Procházeli jím nejen čerství rekruti, ale po vyléčení zranění i rekonvalescenti s bojovými zkušenostmi z fronty. Pluk byl posádkou v kasárnách Heinricha Himmlera. To byla do roku 1939 kasárna 1. dělostřeleckého pluku Jana Žižky z Trocnova, Praha 6-Ruzyně, ulice Pilotů 217/12.

8 ČVANČARA, Jaroslav: *Někomu život, někomu smrt. Československý odboj a nacistická okupační moc. 1941–1943*. Laguna, Praha 1997, s. 139.

9 Dnes Pařížská. SS-Standortkommandantur Prag se nacházela v budově Právnické fakulty UK.

10 SS-Wachbataillon Prag. Tato jednotka vytvořená 21. 10. 1940 měla na starost střežení Pražského hradu, Černínského paláce, zámků v Dobříši a Panenských Břežanech, budov Gestapa a SD a policejní věznice v Terezíně (MPT). Její pohotovostní oddíly byly využívány Gestapem při policejních raziích a represích nebo jako doprovod vězeňských transportů. VAJSKEBR, Jan: Strážní prapory SS v Protektorátu Čechy a Morava. In: *Terezínské listy*, 2006, č. 34, s. 54–77. Kromě toho jednotka vykonávala, stejně jako výše uvedený Náhradní prapor SS Deutschland, popravy při stanném právu. *Během prvního stanného práva provedli příslušníci SS-Wachbataillonu Prag 247 poprav a 1344 lidí eskortovali do koncentračních táborů*. SLÁDEK, Oldřich: *Zločinná role gestapa. Nacistická bezpečnostní policie v čes. zemích 1938–1945*. Naše vojsko, Praha 1986, s. 168.

11 ČVANČARA, Jaroslav: *Někomu život, někomu smrt*, s. 139.

12 Adolf Hitler Kaserne, budova bývalé kadetky postavená roku 1900 v ulici Na Valech, dnes Ministerstvo obrany ČR.

13 Dnes Jiráskův most a Most legií.

14 Nasazení Waffen-SS v noci ze 17. na 18. 6. 1942. Dokument č. I/83. ŠUSTEK, Vojtěch: *Atentát na Reinharda Heydricha a druhé stanné právo na území tzv. protektorátu Čechy a Morava*, s. 389.

15 Heinz Pannwitz, nar. 28. 7. 1911 v Berlíně, původním povoláním strojní zámečník, bývalý student filozofie a teologie, Obersturmführer SS, kriminální komisař, vedoucí referátu II G neoprávněné držení zbraní a třaskavin, přečiny podle zákona o záludných útocích na stát. Právě z tohoto titulu byl ustanoven jako vedoucí zvláštní 95členné komise pro vyšetřování atentátu. Tamtéž, s. XLVII, 515, 520. Pro Pannwitzovu zprávu je charakteristické nadměrné vyzdvihování zásluh vlastních a zásluh Gestapa oproti zásluhám Waffen-SS. Ještě markantnější je tato tendence v Pannwitzových memoárech z roku 1959, kde si i oproti vlastní zprávě vyloženě vymýšlí.

Úkryt parašutistů v kostele sv. Cyrila a Metoděje – nároží ulic Resslova a Na Zderaze Foto: Zuzana Michálková

kostelu zásahová jednotka komisaře Leimera v počtu 65 mužů.[16] Jednotka, která vnikla přímo do kostela, byla snad patnáctičlenná[17] a vedl ji komisař Pannwitz. Ze zprávy ovšem nijak nevyplývá, že by mělo jít o 15 úředníků Gestapa. Podle hlášení velitele roty SS, z níž byl utvořen oddíl na ochranu úředníků Gestapa, byli přiděleni vždy dva muži k pěti úředníkům, a do kostela tak vstoupilo 10 (nebo snad 11) úředníků[18] a čtyři vojáci.[19]

Oddíl vnikl do kostela vchodem ke kanceláři a k bytu kostelníka z Resslovy ulice,[20] tedy nikoli, jak je snad ve všech filmech zobrazeno, hlavním vchodem z ulice Na Zderaze. Kostelník byl při vstupu oddílu zadržen.

16 Atentát na zastupujícího říšského protektora a šéfa bezpečnostní policie a bezpečnostní služby Obergruppenführera SS Reinharda Heydricha. Závěrečná zpráva. Dokument č. I/107. Tamtéž, s. 748.

17 Tamtéž.

18 Kromě Heinze Pannwitze se zásahu přímo v kostelní lodi zúčastnili: Untersturmführer SS, vrchní kriminální tajemník Paul Schumm; Sturmscharfüher SS, kriminální tajemník Herrmann Müller; Untersturmführer SS, kriminální tajemník Kurt Oberhauser; čekatel SS, vrchní kriminální asistent Kurt Kahlo; Hauptscharführer SS, vrchní kriminální asistent Karl Kowalczyk; Obersturmführer SS, vrchní kriminální asistent Friedrich Everding a kriminální inspektor Oskar Fleischer. Uznání projevené úředníkům Hlavní úřadovny státní policie Praha za objasnění atentátu. Dokument č. I/96. ŠUSTEK, Vojtěch: *Atentát na Reinharda Heydricha a druhé stanné právo na území tzv. protektorátu Čechy a Morava*, s. 515–520. Účast dalších osob, jako např. Heinze Jantura, z německých pramenů nevysvítá.

19 Akce proti kostelu v Resslově ulici. Hlášení SS-Hauptsturmführera Schrödera, bývalého velitele 3. roty SS-Wachbataillon Prag, ze dne 19. června 1942. Dokument č. I/85. Tamtéž, s. 409–410. Zvláštní je, že Schröder hlášení sepsal den po akci již jako bývalý velitel roty. Zprávu podal, podle jeho vlastních slov, na základě záznamů poddůstojníků a mužů 3. roty, kteří se akce účastnili, protože on sám v úderném oddílu nebyl. Jeho odvolání z velení roty mohlo souviset s kompetenčními spory, které při zásahu mezi Waffen-SS a Gestapem vypukly. Podobné kompetenční spory nebyly ostatně žádnou novinkou, jeden z dokumentů dokladujících nejasnosti v kompetencích při zásazích proti parašutistům se datuje už den před atentátem na Heydricha. Boj proti agentům-parašutistům. Přípis dr. Geschkeho pro K. H. Franka. Dokument č. I/13, Tamtéž, s. 96–99.

20 Závěrečná zpráva. Dokument č. I/107. Tamtéž, s. 684.

Následovala prohlídka kanceláře a bytu a poté oddíl vešel dvojími dveřmi do chrámové lodi. Ty jsou na původním plánu kostela z Pannwitzovy zprávy.[21] Dnes je ovšem dispozice jiná. Dveře v prostoru za ikonostasem po levé straně lodi při pohledu od hlavního vchodu zůstaly,[22] ale druhé, vedoucí do kostelníkova bytu, jsou zazděné. Nacházely se v prvním oblouku lodi nalevo.[23] Místo nich je v druhém oblouku proražen nový široký portál a vlevo od schodů na kůr se nachází další nový vstup, vedoucí ke kryptě. Ve třetím oblouku jsou navíc ještě jedny nové dveře, které byly z neznámého důvodu zkopírovány i v dekoraci pro film *Anthropoid* a v pozměněné verzi, na čelní stěně vedle ikonostasu, jsou k vidění ve filmu *Atentát*.[24] Naopak nepoužívaný boční vchod do kostela v prostředním oblouku pod emporou napravo, vedoucí asi dva metry nad úroveň chodníku, dnes zakrytý bočním oltářem, ale v roce 1942 viditelný,[25] se v dekoraci *Anthropoidu* vytratil.

Před vstupem do kostelní lodi údajně dorazil i zbytek úderného oddílu[26] z SS-Wachbataillon Prag, tedy dalších 24 mužů.[27] Kde se zdrželi, je otázka, ale vzhledem ke skutečnosti, že oddíl byl již nad ránem při nástupu na úřadovně Gestapa výše zmíněným způsobem rozdělen k ochraně úředníků při zásahu, soudím, že ostatní vojáci se do té doby účastnili prohledávání bloku domů s muži komisaře Leimera. Zda se zásahu přímo v kostelní lodi zúčastnilo všech 28 vojáků, je otázka, ale já osobně to za pravděpodobné nepovažuji, už vzhledem k prostorovým možnostem.

Pannwitz uvádí, že *aby bylo vyloučeno překvapení a útěk, vzali si samopalníci od obou vchodových dveří na mušku emporu a kůr a ani ne v pěti minutách byla prohledána chrámová loď*.[28] Pět minut – v pamětech Pannwitz uvádí již jen minuty dvě – na prohledání lodi bohatě stačilo, tehdy, stejně jako dnes, neskýtala v podstatě žádný úkryt a byla přehledná. Postup při obsazení je také logický. Vojáci SS nasazení k ochraně úředníků Gestapa a poté do obou úderných oddílů (viz dále) měli nejen výcvik, ale často i bojové zkušenosti, o čemž svědčí fotografie úderného oddílu Náhradního praporu Deutschland, na které jsou jasně patrné spony a stužky vyznamenání na jejich uniformách.[29] Těžko by tedy, jak všechny filmy zobrazují, bloumali bezcílně po chrámové lodi, když se jim nad hlavami po celé délce kostela táhly empory a kůr, tedy ideální a logická místa úkrytu pro případné obránce.

K přehlednosti chrámové lodi ještě jedna poznámka. Většinou se má za to, že v chrámu byly volně vyrovnané židle, a ne lavice. Pro teorii židlí hovoří většina fotodokumentace, například fotografie chrámové lodi a kůru po zásahu.[30] Židle, jimiž se parašutisté snažili blokovat postup úderného oddílu, jsou ostatně vidět i na fotografiích kůru[31] a empory.[32] Existuje však i fotografie ikonostasu pořízená z empory, na které jsou vidět lavice navršené na hromadě před ikonostasem.[33] U této fotografie ale není jasná datace. Lavice jsou navršeny přímo v prostoru, kde se nacházela velká deska kryjící schody do krypty, která byla během zásahu rozbita a kudy se do krypty Němci nakonec dostali. Kříž na vrcholu ikonostasu je navíc na fotografii podložen stylizovanými paprsky, což

21 Tamtéž, s. 681.
22 Tamtéž, s. 690.
23 Tamtéž, s. 695.
24 *Atentát*. Režie Jiří Sequens, 1964.
25 Závěrečná zpráva. Dokument č. I/107. ŠUSTEK, Vojtěch: *Atentát na Reinharda Heydricha a druhé stanné právo na území tzv. protektorátu Čechy a Morava*, s. 688.
26 Tento první oddíl je v pramenech někdy nazýván úderným oddílem, jindy jen komandem. To se odvíjí od skutečnosti, kdo o oddílu hovoří, zda Gestapo, nebo velitelé Waffen-SS. Jeho původním úkolem nebyl přímý úderný boj, ale podle německé interpretace buď ochrana úředníků Gestapa, nebo jen posílení jejich bojové síly, protože vojáci SS měli, na rozdíl od úředníků, k dispozici samopaly, granáty a ocelové přilby. Pannwitzovy memoáry z roku 1959. Závěrečná zpráva. Dokument č. I/107. Tamtéž, s. 806.
27 Oddíl měl mít podle Schröderova hlášení celkem 28 mužů, pět poddůstojníků a 23 vojáků pod velením SS-Unterscharführera Griasche. Z dalších účastníků prvního zásahu v kostele jsou zmíněni SS-Unterscharführer Erkut, SS-Unterscharführer Schauer, SS-Unterscharführer Kuss, SS-Unterscharführer Fohr, SS-Rottenführer Grahlert a SS-Rottenführer Lenhart. Akce proti kostelu v Resslově ulici. Dokument č. I/85. Tamtéž, s. 409–410.
28 Závěrečná zpráva. Dokument č. I/107. Tamtéž, s. 748.
29 COWDERY, Ray R. – VODENKA, Peter: *Reinhard Heydrich: Assassination!* USN Inc., Lakeville 1994, s. 94. ČVANČARA, Jaroslav: *Někomu život, někomu smrt*, s. 145.
30 Závěrečná zpráva. Dokument č. I/107. ŠUSTEK, Vojtěch: *Atentát na Reinharda Heydricha a druhé stanné právo na území tzv. protektorátu Čechy a Morava*, s. 694.
31 Tamtéž, s. 696–697.
32 Tamtéž, s. 689, 693.
33 ČVANČARA, Jaroslav: *Někomu život, někomu smrt*, s. 141.
34 Závěrečná zpráva. Dokument č. I/107. ŠUSTEK, Vojtěch: *Atentát na Reinharda Heydricha a druhé stanné právo na území tzv. protektorátu Čechy a Morava*, s. 688.

však na německých dokumentačních fotografiích datovaných rokem 1942, tedy z doby těsně po zásahu, postrádáme.[34] Některé desky ikonostasu jsou odstraněny, chrámová opona chybí (údajně ji zapálil výbuch během boje) a v prostoru za ikonostasem se nachází částečně odklizená suť. Z toho je jasné, že fotografie pochází z doby po boji. Lavice navíc nepůsobí dojmem lavic kostelních, ale školních a škola se nacházela a stále nachází přímo naproti kostelu. Mnohé školy byly ve druhé polovině války zabírány pro ubytování armády a v důsledku toho vyklízeny. Všechny tyto skutečnosti mě vedou k závěru, že zmíněná fotografie, zachycující lavice naházené v kostelní lodi, pochází až z druhé poloviny války nebo z období po válce, nikoli z doby těsně po zásahu v kostele.

Co se stalo dál? Tři muži[35] ukrytí na empoře a kůru,[36] poté co se gestapáci začali zajímat o schody na kůr uzamčené mříží,[37] respektive podle Pannwitzovy zprávy poté, co dveře otevřeli[38] a začali stoupat po kostelních schodech, zahájili palbu. Nejednalo se o zdrcující smršť kulek, která rozprášila komando Gestapa a SS, jak ji do obecného povědomí implantovalo filmové zpracování.[39] Vzhledem k předpokládané zásobě munice, kterou mohli mít parašutisté u sebe,[40] na gestapáky a vojáky

35 Podle všeho se skutečně jednalo o Opálku, Kubiše a Bublíka. Tomu odpovídá především povaha zranění popsaných v pitevních protokolech. Všichni tři měli těžká poranění, způsobená výbuchy granátů. Ostatní čtyři mrtví neutrpěli poranění žádná kromě těch, která si způsobili sebevraždou. Z neznámého důvodu je ovšem v jedné z prvních poválečných knih o atentátu místo Bublíka uváděn mezi obránci kostelní lodi Švarc, jemuž autor (Jaroslav Andrejs) přisoudil přeražené nohy. DREIS, Jan: *Za Heydrichem stín*. Naše vojsko, Praha 1947, s. 318. Švarce jako třetího obránce kostela uvádí ale i podstatně novější literatura. GERWARTH, Robert: *Reinhard Heydrich. Hitlerův kat*. Paseka, Praha – Litomyšl 2012, s. 297.

36 Německé prameny uvádí často pouze emporu. Pro skutečnost, že přinejmenším jeden z parašutistů se ukrýval na kůru, hovoří prostřílené zábradlí na pravé straně při pohledu od hlavního vchodu. Zásahy, pravděpodobně ze samopalu Bergman, přišly z prvního oblouku vlevo, tedy od dveří kostelníkova bytu. Zajímavostí je, že komisař Jantur v poválečném výslechu použité a fotograficky dokumentované samopaly Bergman nazývá termínem Garbo. Mylně ovšem uvádí, že jeden z parašutistů byl zneškodněn právě palbou ze samopalů, čemuž odporují pitevní zprávy. Výpověď komisaře Heinze Jantura z roku 1946. Závěrečná zpráva. Dokument č. I/107. ŠUSTEK, Vojtěch: *Atentát na Reinharda Heydricha a druhé stanné právo na území tzv. protektorátu Čechy a Morava*, s. 807.

37 ČVANČARA, Jaroslav: *Někomu život, někomu smrt*, s. 140.

38 Závěrečná zpráva. Dokument č. I/107. ŠUSTEK, Vojtěch: *Atentát na Reinharda Heydricha a druhé stanné právo na území tzv. protektorátu Čechy a Morava*, s. 749. Podle výše uvedené dokumentační fotografie ji spíše vypáčili a ohnuli. Je otázkou, jestli to skutečně udělali úředníci Gestapa ve spolupráci s vojáky prvního oddílu, nebo až později úderný oddíl Náhradního praporu Deutschland. Pro variantu, že se Pannwitz ve své zprávě v této věci nemýlí, svědčí skutečnost, že právě na schodech byl zásahem z pistole shora do přilby otřesen a načas vyřazen SS-Rottenführer Grahlert ze Strážního praporu Praha, který se následných bojů již neúčastnil.

39 Asi nejvíc se na všeobecném mylném povědomí o událostech v kostele podepsal již zmiňovaný Sequensův snímek *Atentát* z roku 1964. Tento film je ikonizován a brán laickou veřejností za bernou minci. Jeho obliba pramení z toho, že v době vzniku šlo o jeden z mála československých „akčních" filmů vůbec, a navíc zdánlivě, v době Novotného socialismu, oslavoval západní odboj. Nelze ovšem pominout jasný politický podtext, který má. Parašutisté jsou samozřejmě hrdinové (vždyť jsou Češi), ale celým filmem se jako červená nit táhne myšlenka, že tito hrdinové byli zneužiti buržoazním vedením západního odboje, donuceni spáchat atentát, který si nikdo z domácích odbojářů nepřál, a tím zavdali záminku k německým represáliím. Nelze popřít, že část domácího odboje s atentátem nesouhlasila, především u vědomí toho, co bude následovat, ale rozhodně to nebyl názor většiny z té části odboje, která měla o chystané akci vědomost. Navíc jsou parašutisté ve filmu celou dobu svými „chlebodárci" ujišťováni o tom, že po atentátu budou vyzvednuti letadlem a odvezeni do Anglie, k čemuž samozřejmě nedošlo. Dojít k tomu ani nemohlo, už vzhledem k tomu, že letoun, který by byl schopen skrytě přistát na území protektorátu, vyzvednout několik lidí a doletět zpátky na základnu do Anglie, v dané době prostě neexistoval. Ovšem tato filmová fáma se v obecném povědomí úspěšně drží dodnes, stejně jako všechny „akční" atributy zmíněného filmu, dílem založené na míře vědomostí v době jeho vzniku, dílem na potřebě natočit divácky vděčný snímek.

40 Parašutisté žádný útok neočekávali, drželi zřejmě silnou, ale v dané době pro ně standardní noční hlídku: tři muži hlídali na kůru a empoře, kde bylo i podstatně tepleji, čtyři spali ve studené kryptě. Detailní hlášení o zbraních a vystřílené munici nalezené na empoře z německé strany chybí, ale v celém kostele se po akci našlo celkem deset pistolí a snad jeden revolver. Ten ale zmiňují jen některé prameny, např. Závěrečná zpráva. Dokument č. I/107. ŠUSTEK, Vojtěch: *Atentát na Reinharda Heydricha a druhé stanné právo na území tzv. protektorátu Čechy a Morava*, s. 750. O stránku dále v témže dokumentu ale již revolver chybí. Zásoba munice, se kterou byly výsadky vysazovány, se obvykle pohybovala na úrovni přibližně 20 nábojů na zbraň. Vzhledem k jeho úkolu relativně silně vyzbrojený Anthropoid byl v dané době výjimkou. Kromě jiné výzbroje, např. již použitého a ztraceného samopalu Sten, měl ke dvěma automatickým pistolím Colt Pocket ráže 38 čtyři plné náhradní zásobníky a dalších 100 nábojů v kartonu. ŠOLC. Jiří: *Přijdeme za svítání*, s. 99. Podle mého názoru neměl žádný z mužů na empoře více než jednu pistoli a maximálně dva zásobníky, protože žádný masivní boj neočekávali. Palba ze Sten-gunů jak v kostelní lodi, tak v kryptě, tolik působivá ve filmech, se samozřejmě nekonala, žádný další samopal kromě toho, který byl použit při atentátu na Heydricha, parašutisté k dispozici neměli.

Návštěva Heinricha Himmlera v Praze na podzim 1941, přehlídka čestné jednotky na Pražském hradě. Důstojník v helmě je SS-Obersturmbannführer Hermann Peter, velitel SS-Wachbataillonu Prag.
Dole zleva – pohled na kůr kostela, pohled z okna kůru na protější školu, z níž byla vedena palba, a větrací okénko na ulici, přes které proběhla převážná a nejdelší část boje

Foto: archiv autora, Zuzana Michálková

Zleva – Průstřely po kulkách ze samopalu v zábradlí kůru
Pohled vzhůru na schodiště ke kůru, které dobývaly první dva útočné oddíly
Dvě díry po explozích granátů ve třetím okně empory
Díra po explozi granátu v prkenné podlaze kůru
Deska kryjící původní malý přístupový otvor do krypty. Tímto otvorem se dovnitř snažil neúspěšně dostat úderný oddíl.
Vchodové dveře k bytu kostelníka a kanceláři. Tudy do kostela vniklo komando Gestapa a vojáků SS.
Okno v bývalém bytě kostelníka, z něhož byla v červnu 1942 odstraněna mříž a které mělo sloužit k úniku parašutistů v případě ohrožení

Foto: autor, Zuzana Michálková

několikrát vystřelili.[41] Výsledkem bylo postřelení vrchního kriminálního asistenta Kurta Kahla do palce,[42] další ztráty Gestapo ani SS při první střelbě nezaznamenaly.

Podle tradice následoval panický ústup Gestapa a oddílu SS z kostela. To však pravděpodobně neodpovídá skutečnosti. Samopalníci SS podle německých pramenů pokryli útočníky palbou a drželi je u země, aby nemohli mířit, což ostatně ztěžovalo i ranní příšeří v kostele.[43] Úředníci Gestapa použili granáty. Jiné prameny naopak přisuzují použití granátů vojákům Waffen-SS.[44]

O granátech ještě bude řeč a v tuto chvíli je na místě poznamenat, že v horním patře kostela se dodnes dochovalo celkem sedm děr po jejich explozích: jedna v prknech kůru u okna do Resslovy ulice, další v cihlové podlaze empory: tři v prvním okně a v ústí chodby do okna druhého, jedna ve třetím okně, jedna v chodbě do čtvrtého okna a poslední zcela na konci, ve čtvrtém okně v rohu. Všechny stopy po výbuchu granátů se nacházejí směrem k oknům nebo zdem, z čehož lze vyvozovat, že granáty byly vrhány zdola z chrámové lodi, spíše než během následného postupu druhého úderného oddílu na empoře, i když ani tuto variantu, vzhledem k pozici některých stop po explozích ve spojovacích chodbách oken, vyloučit nelze.

Německými prameny občas uváděná skutečnost, že parašutisté se bránili rovněž použitím „bomb", tedy spíše ručních granátů,[45] je diskutabilní. Není doloženo, že by v kostele nějaké bomby nebo granáty měli k dispozici. Faktem ale je, že ve shozu Anthropoidu se nacházely čtyři pěchotní obranné granáty Mills, šest perkusních bomb[46], jeden vrhač bomb Tree Spigot s jedním nábojem (bomba s plastickou trhavinou o váze 3 libry, tedy 1,5 kg) a 32 liber (16 kg) plastické trhaviny s příslušnými rozbuškami.[47] Důkazy pro jejich použití v kostele nebo hlášení o nálezu jejich zbytků ovšem chybí, a kde tento materiál skončil, není jasné. Existuje také možnost, že se parašutistům podařilo některé granáty vržené Němci, v souladu s tím, jak o skutečnosti fabulují některá filmová zpracování, hodit z empory zpět do kostelní lodi.

Současně, v reakci na zahájenou palbu, došlo ke střelbě do kostelních oken z oken protějších budov. Von Treuenfeld tvrdil, že stříleli úředníci Gestapa, a jelikož střelba ohrožovala vojáky SS v kostele, střelbu zakázal.[48] Velitel Gestapa Geschke naopak oponoval, že se úředníci Gestapa v protilehlých budovách vůbec nenacházeli. Střelbu měli podle něj na svědomí muži Waffen-SS, kteří vnikli do protilehlé budovy školy. Palbu pak podle svých slov zakázal Geschke, protože ohrožovala jeho muže.[49] Faktem je, že střelba ze školy a zřejmě i z dalších budov přes kostelní okna na kůr a emporu vedena byla. Svědčí o tom nejen výše zmíněná hlášení, ale i fotodokumentace rozbitých oken.[50]

Čím se střílelo, je otázka. Veškeré filmy zachycují střelbu z kulometu, některé německé prameny však zmiňují i samopaly.[51] Stopy po střelách kolem větracího okénka krypty v Resslově ulici odpovídají spíše kulometným zásahům. Ovšem střelba na kryptu proběhla později než střelba

41 Výpověď komisaře Heinze Jantura z roku 1946. Závěrečná zpráva. Dokument č. I/107. ŠUSTEK, Vojtěch: *Atentát na Reinharda Heydricha a druhé stanné právo na území tzv. protektorátu Čechy a Morava*, s. 807.

42 Tamtéž.

43 Pannwitzovy memoáry z roku 1959. Závěrečná zpráva. Dokument č. I/107. Tamtéž, s. 806.

44 Akce proti kostelu v Resslově ulici. Dokument č. I/85. Tamtéž, s. 410.

45 Ad atentát na Obergruppenführera SS Heydricha. K. H. Frank pro Daluegeho, dálnopis. Dokument č. I/86. Tamtéž, s. 414. O „bombách", pravděpodobně třech, se zmiňuje i komisař Pannwitz, který se boje účastnil. Závěrečná zpráva. Dokument č. I/107. Tamtéž, s. 749. Jestliže si chceme trochu zaspekulovat, součet sedmi poškození po výbuších na kůru a empoře (pokud některá další nebyla časem zahlazena) plus tři Pannwitzem zmiňované „bomby" vržené parašutisty dává dohromady deset granátů. Tolik pravděpodobně bylo úředníků Gestapa, kteří se právě nacházeli v chrámové lodi a granáty s sebou zřejmě měli. Jestli měl ovšem každý úředník u sebe jeden granát, nebo jestli s sebou přinesli určité množství např. v přepravní schránce, či jestli granáty měli pouze vojáci SS, není známo, jelikož německé prameny si v tomto směru odporují. Stejně tak ale není možné vyloučit, že parašutisté skutečně použili například tři granáty Mills nebo nějaké další výbušniny, které pocházely z výzbroje Anthropoidu.

46 Tímto termínem jsou myšleny upravené protitankové granáty, z nichž jeden byl použit při atentátu. Další dva byly nalezeny v aktovkách ponechaných na místě Gabčíkem a Kubišem. Závěrečná zpráva. Dokument č. I/107. Tamtéž, s. 714. Čtvrtý granát byl Gestapem nalezen v bytě zatčeného Oldřicha Frolíka. Zatčení vraha Oldřicha Frolíka, jenž ukrýval bombu, zbraně a munici atentátníků. Zpráva dr. Gerkeho ze dne 23. 9. 1942. Dokument č. I/106. Tamtéž, s. 583. Dva granáty typu, kterým byl zabit Heydrich, zůstaly nicméně nezvěstné a možná byly skutečně použity parašutisty při boji v kostele.

47 ŠOLC, Jiří: *Přijdeme za svítání*, s. 99.

48 Nasazení Waffen-SS. Dokument č. I/83. ŠUSTEK, Vojtěch: *Atentát na Reinharda Heydricha a druhé stanné právo na území tzv. protektorátu Čechy a Morava*, s. 390.

49 Nasazení Waffen-SS v noci ze 17. na 18. 6. 1942, zpráva dr. Geschkeho. Dokument č. I/84. Tamtéž, s. 403.

50 Závěrečná zpráva. Dokument č. I/107. Tamtéž, s. 685–687.

51 Nasazení Waffen-SS. Dokument č. I/83. Tamtéž, s. 390.

na okna; v okamžiku střelby do oken Němci o kryptě a o tom, že se v ní někdo ukrývá, ještě nevěděli.

Vraťme se k dění v kostele. Úředníci Gestapa ani doprovázející vojáci Waffen-SS z něj tedy neuprchli, jak se traduje, ani neodnášeli hekatomby mrtvých a raněných. Celá přestřelka, ve filmech znázorněná jako regulérní frontový boj, měla podle německých pramenů poněkud jinou podobu. Vojáci se samopaly stříleli na kůr a emporu, kdykoli se tam něco pohnulo, gestapáci nahoru házeli granáty a tři v podstatě téměř bezbranní parašutisté s pistolemi v rukou občas vykoukli dolů a podle odhadu vystřelili na postavy kryté šerem a kouřem z explozí.

Tato skutečnost nijak nesnižuje jejich odvahu a zoufalou podstatu boje, o němž věděli, že je předem ztracený. Naopak. Vzhledem k tomu, že okna kůru i empory zničila palba z protějších budov (a také palba samopalů z kostelní lodi a přirozeně i výbuchy granátů), byl z oken přes ulici každý pohyb na galerii dobře vidět. Parašutisté netušili, že byl vydán rozkaz palbu do oken zastavit, a z toho důvodu se pravděpodobně ihned po palbě kryli především ve spojovacích chodbách oken empory, kam vidět nebylo. Jeden z nich zaujal stanoviště nad krátkými schody, vedoucími z kůru ještě výše k malým dvířkům.[52] Odtud ostřeloval shora schodiště při pokusu úderných oddílů o rozebrání improvizované barikády a proniknutí na kůr. Zde s největší pravděpodobností zasáhl SS-Rottenführera Grahlerta do přilby. Ve světle těchto skutečností je otázkou, kdy a jak se parašutistům podařilo schody vedoucí na kůr zabarikádovat. Neměli v podstatě moc možností se bránit, nad hlavami jim létaly kulky, k nohám jim padaly granáty a věděli, že není úniku.

Němci v této fázi boje kromě lehce postřeleného gestapáka Kahla a do přilby zasaženého vojáka SS Grahlerta neměli žádné další raněné a už vůbec ne mrtvé, jakkoli různá literatura, o filmech nemluvě, operuje se zcela nesmyslnými údaji. Německé prameny raněné přesně evidují, včetně jmen a formy zranění. Dohromady byli, kromě Kahla, během všech fází zásahu v kostele zraněni tři vojáci Waffen-SS. Z toho jeden byl, jak již jsem uvedl, pouze dočasně otřesen zásahem z pistole do přilby při postupu po schodech na kůr, a další dva byli postřeleni při beznadějném pokusu o dobytí krypty přes malý otvor v podlaze kostelní lodi. Tvrzení o desítkách raněných je někdy podporováno fotografiemi K. H. Franka nebo Franze Maye[53] na návštěvě v lazaretu SS v Krči[54] a Podolí.[55] Ty však nejsou datovány a v jejich popiscích se přímo netvrdí, že jde o raněné z kostela, a nikoli o rekonvalescenty z fronty.

Co se mrtvých týče, literatura uvádí různé počty, od deseti přes šestnáct až po desítky a „mnoho". Ovšem tyto údaje nejsou podloženy ničím jiným než zbožným přáním. Občas se objevují konspirační teorie, že německá strana své mrtvé zamlčela, aby nedodala „nepřátelským agentům" nimbus efektivnosti a důležitosti a před českou protektorátní veřejností „neztratila tvář". Podobná tvrzení jsou však nesmyslná. Německá strana žádné konkrétní podrobnosti o boji nezveřejnila[56] a myslet si, že mrtvé zamlčelo interní hlášení velitele Waffen-SS nebo Gestapa pro nejvyšší činitele protektorátu i říše nebo závěrečná úřední zpráva vedoucího vyšetřovací komise Pannwitze, je naivní.

Podle hlášení Hauptsturmführera Friedricha Schrödera, velitele 3. roty SS-Wachbataillonu Prag,[57] byli v této fázi *dva pachatelé za použití samopalů a ručních granátů vyřazeni z boje*.[58] Je otázkou, nakolik tento údaj odpovídá pravdě, protože jak jsem již uvedl, Schröder se osobně boje v kostele neúčastnil a na jiných místech hlášení se prokazatelně mýlí.[59] V tomto okamžiku došly úředníkům Gestapa granáty, a SS-Unterscharführer Kuss se proto po domluvě s Pannwitzem vypravil pro další.

Následně nastal zmatek: Kuss byl dotázán velitelem Náhradního praporu SS-Deutschland, SS-Sturmbannführerem Königem[60], co má za úkol. Na totéž se zeptal vedle stojící netrpělivý SS-Brigadeführer von Treuenfeld, velitel všech nasazených jednotek Waffen-SS a rovněž velitel

52 Závěrečná zpráva. Dokument č. I/107. Tamtéž, s. 697. Někdy se uvádí, že se jednalo o Opálku. BURIAN, Michal – KNÍŽEK, Aleš – RAJLICH, Jiří – STEHLÍK, Eduard: *Assassination. Operation Anthropoid 1941–1942*. Ministerstvo obrany České republiky – AVIS, Praha 2002, s. 77. To nicméně žádný pramen nepotvrzuje.

53 Např. ČVANČARA, Jaroslav: *Někomu život, někomu smrt*, s. 149.

54 Původně Masarykovy domovy, dnes Thomayerova nemocnice.

55 Dnes Ústav pro péči o matku a dítě, Podolská porodnice.

56 Cenzurním pokynem z 20. června 1942 bylo tisku zcela zakázáno *psáti o přestřelce, ani v komentářích, ani v jiných zprávách nebo pojednáních*. PADEVĚT, Jiří: *Průvodce protektorátní Prahou*. Academia, Praha 2013, s. 724.

57 Akce proti kostelu v Resslově ulici. Dokument č. I/85. ŠUSTEK, Vojtěch: *Atentát na Reinharda Heydricha a druhé stanné právo na území tzv. protektorátu Čechy a Morava*, s. 409–411.

58 Tamtéž, s. 410.

59 Např. Sturmbannführera Königa, velitele Náhradního praporu SS Deutschland, tituluje opakovaně jako Hauptsturmführera. Tamtéž, s. 410.

60 Velitel Náhradního praporu SS-Deutschland. Přesněji se jej nepodařilo identifikovat, z možných devíti důstojníků stejného příjmení

Waffen-SS v protektorátu, jehož také zajímalo, kdo rozkaz Kussovi vydal. Když slyšel odpověď, přikázal mu, aby přivedl Pannwitze. Treuenfeld podle vlastního hlášení v té chvíli dospěl k názoru, že jde o úkol pro regulérní úderný oddíl,[61] nikoli pro civilní úředníky Gestapa a v boji nezkušené vojáky strážního praporu, a proto pověřil zásahem Königa. Ten vydal veliteli nově ustanoveného úderného oddílu Náhradního praporu SS-Deutschland instrukce, aniž však osobně viděl interiér kostela nebo si nechal situaci objasnit od někoho, kdo se akce zúčastnil.[62]

Podle Schrödera dostali muži prvního úderného oddílu z SS-Wachbataillon Prag nacházející se v kostele rozkaz, aby převzali palebné krytí druhého úderného oddílu z Náhradního praporu SS-Deutschland a umožnili mu proniknout ke schodišti na kůr.[63] Poté, co se druhý úderný oddíl dostal ke schodišti, byl první oddíl Königem odvolán. Nejprve se shromáždil na chodníku naproti kostelu, posléze ho SS-Obersturmbannführer von Pfeil[64] poslal ještě o sto metrů dál, na nábřeží Vltavy, kde čekal nastoupený až do skončení akce. Velitel oddílu, SS-Unterscharführer Griasch, hlásil stažení oddílu Pannwitzovi, ale bylo mu řečeno, že má vyčkat a po ukončení akce se stáhnout s ostatními jednotkami.

Stejně jako Griaschův oddíl vykázal údajně von Treuenfeld z kostela i úředníky Gestapa. Oficiálně to odůvodnil skutečností, že nebyli označeni a hrozilo nebezpečí, že si je některý z vojáků v zápalu boje splete s obránci kostela.[65] Neoficiálně však mohl být důvodem spíše despekt, který voják von Treuenfeld choval k civilním policejním úředníkům a k jejich bojovým schopnostem.

Na druhou stranu Geschke tvrdil, že von Treuenfeld úředníky nevykázal, protože k tomu neměl pravomoc. Akce byla v gesci tajné státní policie, zatímco jednotky SS zodpovídaly pouze za vnější obklíčení místa. Podle jeho interpretace úředníci kostel vyklidili sami ve chvíli, kdy jim došly granáty a von Treuenfeld jim odmítl poskytnout další. Nato Pannwitz údajně požádal von Treuenfelda o zformování úderného oddílu a dal mu k dispozici veškeré informace včetně skic interiéru kostela.[66] Celá první fáze boje, počínaje vstupem do kostela a konče výměnou jednotek na německé straně, trvala asi půl až tři čtvrtě hodiny.[67]

Z popsaného děje vyplývají nejen známé kompetenční spory mezi Waffen-SS a Gestapem, kdy si velitel SS myslel, že civilní úředníci akci nezvládají, a začal ji svévolně řídit sám. Vyplývá z něj i konkurenční postoj obou nasazených jednotek SS. Von Treuenfeldovi pravděpodobně připadalo, že muži Strážního praporu Praha, tedy z jeho hlediska jednotky, jejíž příslušníci většinou neměli frontové zkušenosti, si se situací nedokážou poradit, a nahradil je úderným oddílem z Náhradního praporu Deutschland. V něm se sice nacházeli rekruti po výcviku, ale jak bylo již řečeno výše, také frontoví veteráni po rekonvalescenci. Řevnivost mezi oběma jednotkami potvrzuje dotčený přípis již zmiňovaného Hauptsturmführera Schrödera veliteli Strážního praporu Praha, Obersturmbannführerovi Hermannu Peterovi:[68] *Jako bývalý velitel 3. roty si uctivě dovoluji poukázat na stížnosti starších poddůstojníků a mužů ze strážního praporu. Muži, o nichž je řeč, jsou toho názoru, že jestliže po léta v Praze zajišťují ostrahu úřadů*

v hodnosti SS-Sturmbannführer a SS-Obersturmbannführer ani jeden z nich neodpovídá buď absencí udělení Záslužného kříže s meči I. třídy, který König obdržel za akci v Resslově ulici, příliš pozdním datem povýšení do hodnosti SS-Strumbannführera nebo příliš časným povýšením do hodnosti SS-Obersturmbannführera. Je možné, že König do doby vydání dále citovaného pramene již padl, nebo méně pravděpodobně, že byl povýšen do vyšší hodnosti. *Dienstalterliste der Schutzstaffel der NSDAP. (SS-Obersturmbannführer und SS-Sturmbannführer). Stand vom 1. Oktober 1944*. Herausgaben vom SS-Personalhauptamt, Berlin 1944.

61 Nasazení Waffen-SS. Dokument č. I/83. ŠUSTEK, Vojtěch: *Atentát na Reinharda Heydricha a druhé stanné právo na území tzv. protektorátu Čechy a Morava*, s. 390.

62 König *osobně uděloval rozkazy a prozíravě velel mužům při akci 1. úderného oddílu v kostele*. Vyznamenání příslušníků Waffen-SS v souvislosti s dopadením vrahů Obergruppenführera SS Heydricha 18. 6. 1942. Dokument č. I/100. Tamtéž, s. 541. Jednalo se o oddíl, který následně dobýval kůr a emporu. Zdánlivý chaos při číslování úderných oddílů je způsoben tím, že vůbec první komando, které do kostela vstoupilo společně s úředníky Gestapa, nebylo Němci pokládáno za úderný oddíl.

63 Zde už vůbec není jasné, kudy oddíl do kostela vnikl, dost možná se mohlo jednat o hlavní vchod.

64 V dokumentu je pravděpodobně chyba v přepisu jména, jedná se zřejmě o Johanna (Johannese, Hanse) von Feil, v dané době posádkového velitele SS v Praze a od srpna 1942 velitele výcvikového prostoru SS Böhmen. VAJSKEBR, Jan: Velitelé strážních praporů SS v Protektorátu Čechy a Morava. In: *Terezínské listy*, 2013, č. 41, s. 29.

65 Nasazení Waffen-SS. Dokument č. I/83. ŠUSTEK, Vojtěch: *Atentát na Reinharda Heydricha a druhé stanné právo na území tzv. protektorátu Čechy a Morava*, s. 390.

66 Nasazení Waffen-SS v noci ze 17. na 18. 6. 1942, zpráva dr. Geschkeho. Dokument č. I/84. Tamtéž, s. 403–405.

67 Nasazení Waffen-SS. Dokument č. I/83. Tamtéž, s. 390.

68 Hermann Peter, nar. 27. 7. 1893 v obci Siewakowitz, od prosince 1940 do července 1943 velitel strážního praporu SS Prag, poté velitel posádkového velitelství SS Praha a následně posádkového velitelství SS Kyjev. V roce 1944 nasazen na Balkáně u 13. dobrovolnické divize SS Handschar, složené z bosenských muslimů, kde se jeho stopa ztrácí. VAJSKEBR, Jan: *Velitelé strážních praporů SS v Protektorátu Čechy a Morava*, s. 27–32. Podle nepotvrzených informací zemřel v únoru 1945 v Budapešti.

a osobní ochranu vysoce postavených osobností, měli by také mít v první řadě právo odrážet útoky, vykonávat popravy a být jako první nasazováni při úderných akcích, jako byla ta shora uvedená. Protože jsem 3. rotě velel, naprosto chápu tento názor důstojníků, poddůstojníků a mužstva. Úkoly takového druhu by v každém případě zvýšily radost ze služby a poskytly by mužům pocit, že práce, kterou konají, je zodpovědná, a nikoliv bez rizika. Muži právem říkají, že mladí rekruti záložních jednotek budou mít stále dostatek příležitostí prokázat odvahu a statečnost před nepřítelem, zatímco mužům ze strážního praporu něco takového není dopřáno.[69] Tolik tedy k možným úvahám, jak na celou akci pohlíželi nasazení vojáci Waffen-SS.

K akci prvního oddílu se váže ještě jedna Schröderova věta. Hned po zmínce, že byl oddíl odeslán pryč, následují slova: *Vynesli jsme ještě na ulici mrtvé.*[70] O jaké mrtvé se jedná? Poměrně jasné je, že němečtí mrtví to nebyli, protože na německé straně nepadl nikdo, viz výše. Mohli to tedy být mrtví parašutisté, nejméně dva, o jejichž zneškodnění se Schröder zmiňoval?

Ve chvíli, kdy byl první oddíl odeslán ven, druhý úderný oddíl se právě dostal ke schodům. Tedy ne na ně ani nad ně. Čekalo na něj dobývání kůru a empory, ale těžko říci, kolik ze tří obránců se tohoto boje ještě účastnilo. Podle tradice i některých jiných německých pramenů[71] byli všichni tři obránci kostelní lodi nalezeni po zneškodnění na kůru a empoře. Kdo tedy mohli být mrtví vynesení z kostela?

Nabízí se hypotéza nově uplatněná právě ve filmu *Anthropoid*. Bylo by možné, aby výbuchy granátů opravdu shodily některé obránce kostelní lodi z empory? Jistě. Jak bylo výše řečeno, k explozím došlo většinou v prostorech u oken nebo ve spojovacích chodbách oblouků empory. Ovšem zranění tří obránců kostela, zaznamenaná v pitevních protokolech, teorii pádu z osmi metrů na dlažbu příliš nepodporují.[72] Opálka a Bublík, u nichž by snad připadala v úvahu,[73] navíc prokazatelně spáchali sebevraždu, první jedem a střelnou zbraní, druhý pouze pistolí. Jejich těla by tedy výbuchy musely smést z empory až po smrti, respektive poté, co upadli do kómatu. Druhá možnost, že by z empory byli už v bezvědomí smeteni Bublík s Kubišem, je velmi spekulativní, protože Kubišova zranění[74], potvrzená pitevním protokolem, pádu z empory naprosto neodpovídají. V tomto případě by zbýval už jen Opálka, který bránil postupu druhého úderného oddílu na kůr a emporu. Ale dlužno připomenout i skutečnost, že Schröder se akce v kostele přímo neúčastnil a všechny údaje o tom, co se uvnitř dělo, získal od svých podřízených. Časová souslednost v jeho hlášení tedy nemusí odpovídat skutečnosti. Navíc je pochopitelná jeho snaha svou jednotku, poněkud deklasovanou von Treuenfeldovým přístupem,[75] zpětně rehabilitovat.

Do akce tedy nastoupil druhý oddíl, tentokrát oddíl úderný, z Náhradního praporu SS Deutschland s úkolem proniknout na kůr a emporu a *zločince* dopadnout živé.[76] To odporuje zmíněnému Schröderovu hlášení o tom, že dva parašutisty již zneškodnilo komando Strážního praporu. Boj o kůr a emporu navíc trval přibližně dvě hodiny, zhruba do sedmi ráno.[77] K tomu by v případě, že by vrchní patro bránil pouze jediný člověk, pravděpodobně nedošlo.[78]

69 Akce proti kostelu v Resslově ulici. Dokument č. I/85. ŠUSTEK, Vojtěch: *Atentát na Reinharda Heydricha a druhé stanné právo na území tzv. protektorátu Čechy a Morava*, s. 409.

70 *Wir brachten noch die Totten auf die Strasse*. Akce proti kostelu v Resslově ulici. Dokument č. I/85. Tamtéž, s. 408.

71 Závěrečná zpráva. Dokument č. I/107. Tamtéž, s. 749 a Nasazení Waffen-SS. Dokument č. I/83. Tamtéž, s. 390.

72 VANĚK, Ladislav: Parašutisté z Resslovy ulice. *Časopis lékařů českých*, 1986, roč. 125, č. 23, s. 718–720. Za pozornost stojí, že tyto snad jediné dostupné závěrečné zprávy z pitevních protokolů byly publikovány prof. Vaňkem-Jindrou, již zmíněným fabulátorem a fantastou, a navíc se podle jeho tvrzení jednalo o opisy poskytnuté mu jeho přítelem, bývalým plk. SNB JUDr. Bohdanem Ševčíkem. Nezbývá než doufat, že se Vaněk na tomto znění protokolů osobně nepřičinil.

73 *Opálka: Na kůži pravé ruky a pravého stehna je několik povrchních zranění způsobených kovovými střepinami. Pravá paže nad loktem je zlomena. Bublík: četná zranění bérců kovovými střepinami, skelet obou bérců roztříštěn, stejně tak i stehenní kost*. Tamtéž.

74 *Kubiš: Četné větší a menší rány převážně na levé straně těla po zranění střepinami kovu a zdiva. Tržnězhmožděná rána levé ruky a nohy po zranění ručním garnátem*. Tamtéž (vyjímám pouze zranění nezpůsobená sebevraždami – pozn. autora).

75 Jedinými dvěma výjimkami byli von Treuenfeldem pochválení vojáci z této jednotky: již zmíněný SS-Rottenführer Grahlert zasažený do přilby při pokusu o průnik po schodech na kůr a SS-Unterscharführer Schauer, který si při zásahu *počínal neohroženě a statečně*. Nasazení Waffen-SS. Dokument č. I/83. ŠUSTEK, Vojtěch: *Atentát na Reinharda Heydricha a druhé stanné právo na území tzv. protektorátu Čechy a Morava*, s. 392.

76 Tamtéž.

77 Tamtéž.

78 Tvrzení, že obránce vrchního patra zlikvidovali až vojáci druhého úderného oddílu, je pochopitelně zaznamenané v hlášení velitele Waffen-SS. Nasazení Waffen-SS. Dokument č. I/83. ŠUSTEK, Vojtěch: *Atentát na Reinharda Heydricha a druhé stanné právo na území tzv. protektorátu Čechy a Morava*, s. 390. Stejně se vyjadřoval ve své závěrečné zprávě z roku 1942 komisař Pannwitz. Závěrečná zpráva. Dokument č. I/107. Tamtéž, s. 748. V memoárech z roku 1959 už ale chlubivě tvrdí, že *(pomocí granátů) bylo proti agentům*

Síla druhého oddílu nebyla nijak velká, což je vzhledem k prostorovým možnostem pochopitelné. Podle von Treuenfeldova hlášení šlo pouze o sedm vojáků. Oddílu velel SS-Untersturmführer Teix.[79] Po dvou hodinách boje byl tedy výsledek následující: kůr i empora byly dobyty, tři obránci zneškodněni a na straně úderného oddílu nedošlo k žádným ztrátám. Opálka během boje zemřel, když po zranění granátem spáchal sebevraždu.[80] Bublík, který byl zraněn ještě fatálněji, rovněž spáchal sebevraždu, ale zemřel až během převozu do nemocnice.[81] Kubiš také utrpěl těžká zranění následkem explozí, upadl do bezvědomí a sebevraždu už spáchat nestačil. Na následky zranění vykrvácel také až v podolském SS-lazaretu, aniž nabyl vědomí.[82] Padlí obránci byli položeni na chodník na rohu ulic Resslova a Václavská a Gestapo přivádělo svědky, kteří je měli identifikovat.[83]

U fotografie kaluží krve na empoře[84] se někdy uvádí, že jde o místo posledního boje Jana Kubiše. To je další z tradovaných, ale nepodložených tvrzení. Těžká zranění střepinami s velkou krvácivostí utrpěl podle pitevní zprávy i Bublík. Kdo tedy bojoval a padl na tomto konkrétním místě, jasné není a zřejmě již nikdy nebude.

Faktem je, že navzdory některým německým tvrzením nebyl podle pitevních protokolů nikdo z parašutistů ani zraněn a už vůbec ne zabit německou palbou. Zranění utrpěli pouze tři parašutisté, u nichž se předpokládá, že bránili kostelní loď, kůr a emporu, a ta způsobily exploze granátů. Ani jeden ze čtyř obránců krypty pak nebyl v dalším boji zraněn vůbec.[85] Kromě Kubiše, který na následky zranění vykrvácel, ukončil život šesti ostatních parašutistů (včetně čtyř nezraněných) vlastní výstřel do spánku, ve dvou případech (Opálka a Švarc) pojištěný polknutím cyankáli, které již ovšem nemělo čas účinkovat.

O tom, že se v prostorách kostela nacházejí další parašutisté, Němci už v té době věděli. Podle von Treuen-

s úspěchem zakročeno a střelba pomalu utichala. Pro jistotu jsme tam vyslali ještě úderný oddíl složený z obkličovací jednotky Waffen-SS. [...] *Na empoře byli nalezeni tři agenti.* Pannwitzovy memoáry z roku 1959. Závěrečná zpráva. Dokument č. I/107. Tamtéž, s. 806.

79 *Prokázal zvláštní obezřetnost a ochotu bojovat*. Dalšími členy úderného oddílu byli: SS-Rottenführer Ahl, SS-Rottenführer Walter, SS-Rottenführer Marx, SS-Sturmmann Beck, SS-Sturmmann Wittig a SS-Schütze Koch, všichni z Náhradního praporu SS-Deutschland. Na celý oddíl dohlížel velitel 4. roty Náhradního praporu SS-Deutschland, SS-Obersturmführer Sohm, *velitel roty zvlášť osvědčený v poli*. Ten se ale boje osobně samozřejmě neúčastnil. Nasazení Waffen-SS. Dokument č. I/83. Tamtéž, s. 392. I během následujícího útoku dalšího oddílu na kryptu *prozíravě velel a uděloval rozkazy*. Vyznamenání příslušníků Waffen-SS v souvislosti s dopadením vrahů Obergruppenführera SS Heydricha 18. 6. 1942. Dokument č. I/100. Tamtéž, s. 54.

80 *Střelná rána do lebky na pravém spánku, mozek a obsah žaludku je cítit po hořkých mandlích. Muž zemřel následkem střelné rány do lebky a mozku. Střela ráže 6,35 vnikla do pravého spánku, pronikla kostí, pravým a levým lalokem mozku a zůstala trčet v kůži levého spánku. Rána byla vypálena zbraní přitisknutou k pravému spánku a jde tedy o sebevraždu. V dalším bylo zjištěno, že muž těsně před smrtí požil cyankáli, avšak již bez účinku, protože to bylo těsně před zastřelením*. VANĚK, Ladislav: *Parašutisté z Resslovy ulice*, s. 718–720.

81 *Střelná rána do lebky na pravém spánku. Střela s ocelovým pláštěm pod měkkými částmi levého spánku. Krevní výrony v levé srdeční komoře. Smrt nastala průstřelem lebky a mozku. Rána byla vypálena z průrazné zbraně ústím přitisknutým k pravému spánku, prorazila kost a velký mozek ve směru vodorovném a v místě levého spánku zůstala trčet. Muž ještě za živa utrpěl rozsáhlá poranění levé dolní končetiny a obou bérců, jakož i pravé strany krku střepinami ručního granátu*. Tamtéž.

82 *Četné větší a menší rány převážně na levé straně těla po zranění střepinami kovu a zdiva. Tržnězhmožděná rána levé ruky a nohy po zranění ručním garnátem. Jemná čerstvá jizva nad levou klíční kostí. Jizva po appendektomii. Není pochyby o tom, že muž zemřel následkem vykrvácení z četných velkých a malých ran. Požití nějakého jedu nebo fotografie* (tento nepochopitelný výraz se v citovaném textu skutečně nachází – pozn. aut.) *nebylo prokázáno. Anatomický nález souhlasí s předpokladem, že smrt nenastala bezprostředně po zranění, nýbrž delší dobu po něm. Jemná jizva na levé straně tváře může pocházet z krvavé rány způsobené 27. května 1942*. Tamtéž.

83 Závěrečné zprávy z pitevních protokolů obsahují i popis toho, v čem byli padlí oblečeni: *Adolf Opálka: oblečení mrtvoly: tmavomodré teplákové kalhoty, silně zakrvácené a potrhané. Růžová košile, krátké spodky, hnědý vlněný pulover a ponožky. Jan Kubiš: oblečení mrtvoly: tmavomodrá tepláková bunda se zdrhovadlem zn. Haucosport Blauschild, velikost 46, bunda vzadu silně zakrvácena a znečištěna maltou. Trikotový nátělník, flanelové spodky s dlouhými nohavicemi, značně zakrvácené vzadu na levé straně a rovněž i na přední straně pánve. Šedivé, černě proužkované pánské kalhoty, silně prosyceny krví. Zakrvácené součásti obleku jsou na četných místech hadrovitě roztrženy, což zjevně pochází od střepin ručního granátu. Josef Bublík: Oblečení mrtvoly: dlouhé tmavomodré kalhoty vpředu rozříznuté, nohavice roztrhané a zakrvácené. Dlouhé trikotové spodky. Jedny ponožky*. Tamtéž, s. 718–720. Podle fotografií padlých ale přinejmenším u Bublíka není zpráva kompletní, protože na fotografii je Bublík oblečen i v košili a saku. ČVANČARA, Jaroslav: *Někomu život, někomu smrt*, s. 148.

84 Závěrečná zpráva. Dokument č. I/107. ŠUSTEK, Vojtěch: *Atentát na Reinharda Heydricha a druhé stanné právo na území tzv. protektorátu Čechy a Morava*, s. 691.

85 *Josef Gabčík: Střelná rána v pravém spánku, kulka vyšla v místě levého spánku. Stará jizva po appendektomii. Lebeční dutina nebyla otevřena s tím, že lebka bude vcelku konzervována. Muž zemřel následkem průstřelu lebky a mozku. Smrtelná rána pochází ze zbraně velké průraznosti, ráži zbraně nebylo možno přesně určit. Rána byla vypálena přitlačením zbraně k pravému spánku, střela prorazila kost a velký*

felda proto, že se v kostele našel čtvrtý oblek,[86] podle Pannwitze byly na kůru obleky dokonce pro další tři osoby. Po následném nátlaku vypověděl o existenci krypty a ukrývajících se parašutistech zatčený Petřek, kaplan cyrilometodějského kostela, který parašutistům úkryt poskytl.[87] Záhy byl objeven malý otvor, krytý kamennou deskou, jímž parašutisté do krypty vstupovali. Deska byla vyzdvižena a Petřek a snad i farář Čikl byli donuceni vyzvat obránce, aby se vzdali. Je otázka, zda tak skutečně učinil i Čurda, člen paraskupiny Out Distance, který den předtím udal Gestapu sebe i všechny své kontakty.[88] Ten byl v dané chvíli stále spolupracujícím vězněm, nikoli otevřeným kolaborantem a na místo dorazil v železech připoutaný k Ať-ovi Moravcovi, synovi jedné z rodin, která parašutisty ukrývala před atentátem,[89] aby identifikoval padlé. Odpověď čtyř mužů lapených v kryptě byla zřejmě opravdu tak emotivní, jak se traduje. Na opakované výzvy prý odpověděli: *Nikdy!* a *Češi se nevzdávají!*,[90] což doprovodili několika výstřely z pistolí.[91]

Gestapo tedy změnilo taktiku. Průnik úzkým otvorem, který mohli obránci krypty bez problémů ostřelovat, hrozil velkými ztrátami.[92] Byl proto znovu přikryt poklopem a útočníci se zaměřili na větrací okénko vedoucí do ulice.

Sled dobývacích metod použitých proti kryptě se v literatuře, filmech a v poválečných výpovědích českých hasičů poněkud liší. Z dobových fotografií jej ale lze víceméně odvodit. Nejprve Němci přikázali hasičům, aby vylomili mříž zasazenou v okénku. To šlo poměrně snadno, mříž vypadla v podstatě sama.[93]

Následně hasiči postavili proti okénku světlomety a rozsvítili je.[94] Jeden z obránců krypty stojící na žebříku, který původně umožňoval přístup skrze otvor v kostelní lodi, však spustil okénkem palbu a vyhodil na chodník zápalnou lahev s lihem. Jeden světlomet zničil a od druhého hasiči, postříkaní hořícím lihem, utekli do bezpečné vzdálenosti.[95] Poté vojáci SS z protějších budov, kteří i podle mínění úředníků Gestapa nešli pro ránu daleko, palbu opětovali. Právě z tohoto okamžiku pochází vstřely kolem okénka krypty. Palba však, jak již bylo řečeno, nikoho z obránců nezranila.

Následoval pokus kryptu vytopit. Do okénka bylo nasazeno několik hadic, zřejmě čtyři až šest, a dvě pumpy začaly hnát dovnitř vodu. Obráncům se však podařilo jednu hadici vystrčit ven s pomocí žebříku. Hasiči strkali hadice zpátky a snažili se je přidržovat lopatami a krumpáči, z nichž některé obránci prostřelili. Z okénka

mozek ve směru přibližně vodorovném a opustila lebku v krajině levého spánku. Sebevražda prostřelením hlavy. Vyšetření dále ukázalo, že muž před smrtí nepožil jed. Josef Valčík: Při pitvě bylo shledáno: původně plavé vlasy a vousy byly obarveny načerno. V pravém spánku střelná rána. Projektil prošel nosem a vyšel z lebky těsně pod levým uchem. Rána byla vypálena ze zbraně 6,35 přitisknuté k pravému spánku. Smrt nastala následkem tohoto průstřelu. Jde o sebevraždu. Počínající rozklad orgánů. Jaroslav Švarc: Při pitvě bylo shledáno: střelná rána do pravého spánku, projektil vyšel v místě levého spánku. Zranění mozku. Intenzivní vůně po hořkých mandlích v mozku a v žaludku. Není pochyby o tom, že muž zemřel následkem průstřelu lebky a mozku. Střela průrazné zbraně 6,35 pronikla pravým spánkem, lebeční kostí, velkým mozkem a opustila lebku u levé temenní kosti. Střelný otvor na pravém spánku dokazuje, že rána byla vypálena přiložením ústí zbraně k pravému spánku. Smrt nastala bezprostředně po ráně. Jde o sebevraždu. Z dalšího nálezu vyplývá, že muž těsně před smrtí požil cyankáli, které však již nemohlo účinkovat, dříve nastala smrt zastřelením. Jan Hrubý: Při pitvě bylo shledáno: střelná rána pravého spánku, průstřel mozku, projektil vyšel nad levým uchem. Roztříštěná lebka. Stará jizva na zadní straně lebky. Není pochyb o tom, že smrt nastala následkem průstřelu lebky a mozku. Nález na pravém spánku dokazuje, že rána byla vypálena ústím zbraně přitisknutým ke spánku. Střela prorazila lebeční kost, prolétla šikmo dozadu a mírně nahoru velkým mozkem, prorazila levou temenní kost a opustila lebku. Jde o střelu ráže 7,65. Sebevražda zastřelením průraznou zbraní. Tamtéž.

86 Nasazení Waffen-SS. Dokument č. I/83. ŠUSTEK, Vojtěch: *Atentát na Reinharda Heydricha a druhé stanné právo na území tzv. protektorátu Čechy a Morava*, s. 390.

87 Závěrečná zpráva. Dokument č. I/107. Tamtéž, s. 749.

88 Čurda ve svých poválečných výpovědích tuto aktivitu nepřiznával a nemluví o ní ani německé prameny. Nicméně již Andrejsova kniha o atentátu z roku 1947 ji brala jako prokázanou skutečnost. DREIS, Jan: *Za Heydrichem stín*.

89 Výpověď Karla Čurdy na Hlavní správě OBZ, 26. května 1945. Hlášení úřadovny státní policie Praha z 20. června 1945 o Čurdově dobrovolné výpovědi. Dokument č. I/82. ŠUSTEK, Vojtěch: *Atentát na Reinharda Heydricha a druhé stanné právo na území tzv. protektorátu Čechy a Morava*, s. 360. Výpověď Karla Čurdy, 16. června 1945. Tamtéž, s. 365.

90 Závěrečná zpráva. Dokument č. I/107. Tamtéž, s. 749.

91 Výpověď komisaře Heinze Jantura z roku 1946. Tamtéž, s. 807.

92 Tamtéž, s. 749.

93 Výslechový protokol hasiče Eduarda Vlnase z roku 1946. Nasazení Waffen-SS v noci ze 17. na 18. 6. 1942. Dokument č. I/83. ŠUSTEK, Vojtěch: *Atentát na Reinharda Heydricha a druhé stanné právo na území tzv. protektorátu Čechy a Morava*, s. 394.

94 Tamtéž.

95 Výslechový protokol Karla Hertla. Nasazení Waffen-SS v noci ze 17. na 18. 6. 1942. Dokument č. I/83. Vojtěch: *Atentát na Reinharda Heydricha a druhé stanné právo na území tzv. protektorátu Čechy a Morava*, s. 397.

vylétla druhá lahev s hořícím lihem a rozbila se na chodníku. Poté se jednomu hasiči[96] podařilo žebřík, jímž obránci vystrkovali hadice, zachytit hákem. Následně ho vytáhli ven a od té chvíle se obránci už v podstatě nemohli bránit. Němci házeli okénkem po celou dobu granáty se slzným plynem, některé obránci údajně vyhodili zpět. Hasiči na příkaz Němců zabednili větrací okénko, aby plyn neunikal, ale obráncům se podařilo bednění vyrazit. Vojáci dovnitř údajně vhazovali i tříštivé granáty,[97] účinek se však stále nedostavoval. Třebaže v kryptě muselo být nedýchatelno, obránci se nevzdávali. I přes větrací okénko vyzývali Němci obránce krypty, aby se vzdali. Odpovědí byl však pouze smích.[98]

Voda nestoupala tak rychle, jak Němci předpokládali. Během zhruba 40 minut,[99] kdy pumpy hnaly vodu do krypty, dosáhla asi 90 centimetrů.[100] Navíc na německé straně panovala obava, že může z krypty, o níž se domnívali, že je nepřehledným labyrintem chodeb,[101] unikat.[102] V té chvíli převzal iniciativu von Treuenfeld a znejistělý a uražený Pannwitz se i přes svůj nesouhlas podvolil. Právě do tohoto momentu spadá již zmíněný „nekolegiální výstup" mezi oběma aktéry. Von Treuenfeld usoudil, že dosavadní způsob dobývání je zdlouhavý, nikam nevede a že kryptu je třeba dobýt po vojensku, vstupem úderného oddílu malým otvorem z kostelní lodi. Hasiči proto dostali rozkaz, aby přestali pumpovat vodu do krypty, a naopak z ní vysáli slzný plyn. Větrací okénko utěsnila matrace a hasiči s pomocí vysavače kouře vzduch v kryptě vyčistili.[103]

Von Treuenfeld sestavil pro průnik do krypty další, již třetí úderný oddíl. Tentokrát do něj byli vzhledem k nebezpečnosti akce vyzváni pouze dobrovolníci z obou zúčastněných jednotek. Z Náhradního praporu SS-Deutschland to byl velitel oddílu SS-Oberscharführer Glöckler, dále SS-Unterscharführer Ostermeyer, SS-Unterscharführer Mann, SS-Sturmmann Kuliberta, SS-Sturmmann Kahl, SS-Schütze Kummer, SS-Oberschütze Jenath a SS-Oberschütze Bering.[104] Ze Strážního praporu Prag se přihlásili SS-Sturmmann Grill, SS-Sturmmann Freund, SS-Sturmmann Schubert, SS-Sturmmann Hypa, SS-Sturmmann Gutowski a SS-Rottenführer Kern.[105] Jako poslední se k oddílu připojil SS-Oberschütze Michael Schinke[106] ze Strážního praporu Prag, údajně bez vědomí svého nadřízeného. Celkem tento oddíl čítal patnáct mužů.

Co přesně se dělo při pokusu o průnik do krypty, je poněkud nejasné. Přímých svědků nebylo mnoho a většina těch, kteří následně psali o akci hlášení, její průběh neviděla na vlastní oči. Ve filmech se vojáci nejčastěji spouštějí do otvoru na laně. Domnívám se, že toto velmi nepraktické, jakkoli akčně vypadající řešení použito nebylo. Hasiči měli totiž za úkol dopravit do kostela nasazovací žebřík a světlomet.[107] Ten byl pravděpodobně nasměrován ot-

96 Jednalo se o Karla Hertla, pomáhali mu Josef Soustružník, Karel Novotný a Ladislav Klein.

97 Např. Závěrečná zpráva. Dokument č. I/107. ŠUSTEK, Vojtěch: *Atentát na Reinharda Heydricha a druhé stanné právo na území tzv. protektorátu Čechy a Morava*, s. 750. Zda byly granáty proti kryptě skutečně použity, zůstává otázkou. Dnes je v kryptě ve zdech množství otvorů, které ovšem svou polohou spíše odpovídají vstřelům kulek větracím okénkem, vypálených z protějších budov. Všechny se nachází v oddílu krypty přímo proti okénku. Jedinou výjimkou jsou otvory právě pod okénkem ve zdi, přiléhající k Resslově ulici. Ty střelba z ulice určitě způsobit nemohla, ale mohly by pocházet od granátů vhazovaných okénkem. Zda mají původ v roce 1942, nebo jsou pozdějšího data, těžko říci.

98 Výslechový protokol hasiče Oldřicha Matschenbachera z roku 1946. Nasazení Waffen-SS v noci ze 17. na 18. 6. 1942. Dokument č. I/83. ŠUSTEK, Vojtěch: *Atentát na Reinharda Heydricha a druhé stanné právo na území tzv. protektorátu Čechy a Morava*, s. 394.

99 Závěrečná zpráva. Dokument č. I/107. Tamtéž, s. 750.

100 Nasazení Waffen-SS v noci ze 17. na 18. 6. 1942, zpráva dr. Geschkeho. Dokument č. I/84. Tamtéž, s. 404.

101 Nasazení Waffen-SS v noci ze 17. na 18. 6. 1942. Dokument č. I/83. Tamtéž, s. 391.

102 Voda pravděpodobně skutečně unikala, protože podle výpovědi hasiče Karla Novotného, který pomáhal bezprostředně po boji vynášet mrtvé parašutisty, jí bylo v kryptě už jen asi 30 cm. Výpověď hasiče Karla Novotného z roku 1946. Závěrečná zpráva. Dokument č. I/107. Tamtéž, s. 810. Pumpy na odčerpání vody nasadili hasiči až následně, protože při boji to možné nebylo.

103 Často se uvádí, že hasiči během zásahu pumpovali do krypty dusivý kouř nebo slzný plyn. Tomu odporují jak jejich poválečné výpovědi, tak veškeré německé prameny, které výslovně uvádějí, že „bombičky" se slzným plynem vhazovali do krypty Němci. Silná hadice vedoucí do okénka a obsluhovaná hasiči zachycená na fotografii je právě hadice vysavače kouře. BURIAN, Michal – KNÍŽEK, Aleš – RAJLICH, Jiří – STEHLÍK, Eduard: *Assassination. Operation Anthropoid 1941–1942*, s. 79. Toto zařízení bylo z hasičské stanice vysláno v 9.01 hod. Výpis ze staniční knihy ústřední telegrafní stanice požárního sboru hl. m. Prahy ze dne 18. 6. 1942. Nasazení Waffen-SS v noci ze 17. na 18. 6. 1942. Dokument č. I/83. ŠUSTEK, Vojtěch: *Atentát na Reinharda Heydricha a druhé stanné právo na území tzv. protektorátu Čechy a Morava*, s. 395.

104 Tamtéž, s. 393.

105 Akce proti kostelu v Resslově ulici. Dokument č. I/85. Tamtéž, s. 411.

106 Jednalo se o etnického Němce z Polska, z okolí Varšavy. Nasazení Waffen-SS v noci ze 17. na 18. 6. 1942. Dokument č. I/83. Tamtéž, s. 392.

107 Výslechový protokol Karla Hertla. Nasazení Waffen-SS v noci ze 17. na 18. 6. 1942. Dokument č. I/83. Tamtéž, s. 397.

vorem do krypty a vojáci jím spustili žebřík, po kterém se snažili dostat do temných, prachem a zbytky slzného plynu naplněných prostor, kde stála voda. Von Treuenfeld tvrdí, že oddíl do krypty vstoupil, ale v daných podmínkách se nedokázal zorientovat. Když byl následně z bezprostřední blízkosti ostřelován, použil ruční granáty a samopaly a i přes vlastní ztráty „zločince" zatlačil.[108] Už však nevysvětluje, proč se tedy oddíl po úspěchu prakticky okamžitě stáhl.

O tom, že se do krypty snažil dostat oddíl čtyř mužů s pomocí žebříku, vypověděl komisař Jantur, který byl na místě přítomen: *Ještě ale nebyli všichni na žebříku, když je agenti začali ostřelovat. Dva z nich byli vážně zraněni, jeden dokonce přišel o oko.*[109] Fakticky se tedy zřejmě jeden či dva vojáci dolů do krypty dostali, ale po palbě obránců okamžitě ustoupili. SS-Oberschütze Michael Schinke byl poraněn na oční rohovce pravděpodobně úštěpkem zdiva[110] (o oko tedy nepřišel) a SS-Unterscharführer Ostermeyer údajně utrpěl průstřel stehna.[111] Do jaké míry oddíl během kvapného ústupu opětoval palbu nebo zda použil v kryptě ruční granáty, zůstává otázkou.[112]

Tento vojácky přímý pokus o dobytí krypty selhal, třebaže naději na úspěch paradoxně měl. Obráncům krypty totiž nepochybně docházela munice, což však zasahující vojáci nemohli vědět. Nikde není potvrzeno, že si čtyři obránci krypty nechali pouze jeden poslední náboj pro sebe, ale vzhledem k již zmíněné možné zásobě munice, kterou měli k dispozici, a více než dvě hodiny trvající obranné palbě je jasné, že mnoho prostředků k obraně jim již nezbývalo. Špatně se orientující a zranění příslušníci úderného oddílu však raději ustoupili.

Silným momentem obrany krypty je pokus parašutistů prokopat se do kanalizace a uniknout, což údajně potvrzuje otvor ve zdi směrem do Resslovy ulice. Problém této legendy však spočívá v tom, že ani jeden německý pramen se o podobném pokusu, ani o otvoru samotném, nezmiňuje ani slovem. Existuje pouze předpoklad, že parašutisté by se podobným způsobem mohli o únik pokusit.[113] Proto také kostel obklíčily dokonce dva strážní řetězy, přičemž vnější z nich sahal až k Vltavě, kam ústily odpadní stoky a kanály. Skutečnost, že otvor ve zdi krypty v červnu 1942 neexistoval, zatímco dnes se tu nachází, lze vysvětlit pouze čísi snahou potvrdit vzniklou legendu. Ať už díru do zdi udělal kdokoli, vznikla až po boji, třebaže zřejmě velmi brzy po válce.

Došlo k poslední fázi boje. Kdo vydal rozkaz rozbít desku kryjící schody do krypty, není z německých pramenů jasné, nicméně jak z hlášení Gestapa, tak SS vyplývá, že toto řešení bylo zvoleno jako jediné možné.

Další oblíbenou fámou je údajná „vlastenecká lež" českých hasičů, kteří prý prohlásili, že kamennou desku se nepodaří rozbít dříve než za několik hodin.[114] Tím se měli pokusit získat parašutistům čas, otázka však je, na co, když jejich situace byla beznadějná. Němci údajně desku odstřelili výbušninami[115] během několika minut. Podle hlášení velitele Gestapa zněla ale odpověď velitele hasičů na dotaz tak, že pokud se nemá deska rozbít, vyžádalo by si její odstranění tři až čtyři hodiny, její rozbití by však trvalo 10 až 15 minut.[116] Gestapo se samozřejmě rozhodlo pro druhou variantu, ovšem nikoli s pomocí výbušnin. Rozbití desky zřejmě dostali na starost čeští hasiči,[117] třebaže v poválečných výpovědích před retribučními orgány se od této činnosti většinou distancovali a tvrdili, že ji rozbili Němci.[118] V 6.41 hod., tedy pravděpodobně těsně po skončení boje na empoře, si Gestapo u pražského hasičského

108 Nasazení Waffen-SS v noci ze 17. na 18. 6. 1942. Dokument č. I/83. Tamtéž, s. 391.

109 Výpověď komisaře Heinze Jantura z roku 1946. Závěrečná zpráva. Dokument č. I/107. Tamtéž, s. 808.

110 Nasazení Waffen-SS v noci ze 17. na 18. 6. 1942. Dokument č. I/83. Tamtéž, s. 392.

111 Třetím členem úderného družstva byl velitel, SS-Oberscharführer Glöckler, jméno čtvrtého vojáka, který se na žebřík pravděpodobně ani nedostal, není známo. Jednalo se však o někoho z výše uvedeného třetího úderného oddílu.

112 O použití granátů hovoří jak von Treuenfeld, tak Pannwitz. Nasazení Waffen-SS v noci ze 17. na 18. 6. 1942. Dokument č. I/83. ŠUSTEK, Vojtěch: *Atentát na Reinharda Heydricha a druhé stanné právo na území tzv. protektorátu Čechy a Morava*, s. 391; Závěrečná zpráva. Dokument č. I/107. Tamtéž, s. 750. Jantur oproti tomu tvrdí, že obráncům krypty po stažení úderného oddílu použitím granátů pouze vyhrožovali. Výpověď komisaře Heinze Jantura z roku 1946. Závěrečná zpráva. Dokument č. I/107. Tamtéž, s. 808.

113 Nasazení Waffen-SS v noci ze 17. na 18. 6. 1942. Dokument č. I/83. Tamtéž, s. 388.

114 Tuto variantu zdánlivě uvádí v hlášení i von Treuenfeld, mluví ovšem nikoli o rozbití, ale o odstranění desky. To koresponduje s tvrzením dr. Geschkeho, uvedeným dále. Nasazení Waffen-SS v noci ze 17. na 18. 6. 1942. Dokument č. I/83. Tamtéž, s. 391.

115 Např. BURIAN, Michal – KNÍŽEK, Aleš – RAJLICH, Jiří – STEHLÍK, Eduard: *Assassination. Operation Anthropoid 1941–1942*, s. 79.

116 Nasazení Waffen-SS v noci ze 17. na 18. 6. 1942, zpráva dr. Geschkeho. Dokument č. I/84. ŠUSTEK, Vojtěch: *Atentát na Reinharda Heydricha a druhé stanné právo na území tzv. protektorátu Čechy a Morava*, s. 404.

117 Nasazení Waffen-SS v noci ze 17. na 18. 6. 1942. Dokument č. I/83. Tamtéž, s. 391.

118 Výslechový protokol hasiče Karla Hertla z roku 1945. Nasazení Waffen-SS v noci ze 17. na 18. 6. 1942. Dokument č. I/83. Tamtéž, s. 397. Soustružník ale rozbití desky hasiči přiznával. Výslechový protokol hasiče Josefa Soustružníka z roku 1945. Závěrečná zpráva. Dokument č. I/107. Tamtéž, s. 809.

sboru telefonicky vyžádalo vyslání vozu s bouracím nářadím.[119] Tento vůz, stejně jako všechny ostatní, se vrátil na stanici v 11.50 hod.[120] V té době bylo dávno po všem.[121] V 11.46 hod. bylo vyžádáno vyslání vozu Ks-25 s krumpáči, majzlíky, kladivy, proutěným košem a izolací. Nářadí podle mého názoru sloužilo k následné likvidaci zbytků rozbité desky, aby byl přístup po schodech do krypty volný pro kriminalistické ohledání.

Deska byla rozbita asi za deset minut a její úlomky spadly dolů po schodech. Po jejím rozbití, nebo snad ještě během práce, se z krypty ozvalo několik výstřelů. Poté dolů pronikli zbylí příslušníci úderného oddílu SS, kteří našli obránce mrtvé. Padlé parašutisty vytahovali vojáci bez skrupulí za nohy ven a čeští hasiči jim údajně pomáhali, aby nevláčeli hlavy po zemi.[122] Padlí byli vyneseni na chodník na rohu Resslovy a Václavské ulice, kde se přidali k obráncům empory a byli podrobeni identifikaci svědky.[123]

Na závěr tedy krátké shrnutí nejdůležitějších faktů: V literatuře zmiňovaný pětadvacetičlenný úderný oddíl SS se ve světle německých pramenů poněkud rozrostl. Oddíly, nasazené postupně, byly celkem tři. První komando, mající za úkol ochranu a palebnou podporu úředníků Gestapa ze Strážního praporu SS-Praha pod velením SS-Unterscharführera Griasche, mělo celkem 28 lidí. Druhý oddíl, který se už opravdu mohl nazývat úderným, byl složen ze sedmi vojáků Náhradního praporu SS-Deutschland pod velením SS-Unterscharführera Teixe. Měl dobýt kůr a emporu

a pokud možno zajmout parašutisty živé. Třetí oddíl, pro který byli vybráni pouze dobrovolníci, se skládal z 15 vojáků obou výše zmíněných jednotek, velel mu SS-Oberscharführer Glöckler a měl za úkol proniknout do krypty.[124]

Boj o kostelní kůr a emporu trval téměř dvě hodiny, neměl formu divoké přestřelky, ale spíše zoufalé, vleklé a beznadějné obrany proti mnohem silnějšímu nepříteli.

Boj o kryptu se ve skutečnosti neodehrával převážně v obou vstupech z kostelní lodi. Pokus o průnik malým vstupním otvorem neměl dlouhé trvání a vyžádal si dva zraněné. Boj na schodech po rozbití uzavírací desky se pak neodehrál vůbec. Převážná a nejdelší část boje, doslova všemi prostředky, proběhla přes větrací okénko na ulici.

Němci během celého boje nezaznamenali žádného padlého. Raněni, a to lehce, byli pouze dva vojáci Waffen-SS a jeden úředník Gestapa, třetí voják byl otřesen po zásahu do přilby.

Parašutisté se nesnažili z krypty prokopat do kanalizace. Jak tři obránci kostelní lodi, tak čtyři vojáci v kryptě věděli, že stojí na konci cesty už od chvíle, kdy se nad ránem objevily na ulici stovky vojáků a policistů. Přesto podstoupili boj až do konce, nevzdali se a bránili se, dokud to bylo možné.

Snižuje snad odmítnutí tradovaných fám hrdinství padlých z Resslovy ulice? V žádném případě. Tito vojáci podstoupili poslední, nerovný boj se ctí, hrdostí a výsměchem, který byl snad ještě zoufalejší, než se traduje. Jakkoli je slovo hrdina někdy nadužíváno, v tomto případě je na místě.

119 Výpis ze staniční knihy ústřední telegrafní stanice požárního sboru hl. m. Prahy ze dne 18. 6. 1942. Nasazení Waffen-SS v noci ze 17. na 18. 6. 1942. Dokument č. I/83. Tamtéž, s. 394.

120 Hlášení o akci hasičů v pravoslavném chrámu. Nasazení Waffen-SS v noci ze 17. na 18. 6. 1942. Dokument č. I/83. Tamtéž, s. 395.

121 Podle výpovědi Karla Hertla hasiči po boji pomohli *vynést mrtvé hrdiny*, poté ještě čerpali vodu z krypty a pak teprve odjeli. Výslechový protokol Karla Hertla. Nasazení Waffen-SS v noci ze 17. na 18. 6. 1942. Dokument č. I/83. Tamtéž, s. 397. Zajímavostí je, že padlí z krypty nebyli podle fotografií promočeni. Zřejmě tedy skutečně zemřeli v tumbách ve zdech a vojáci SS je ke schodům vynesli, nikoli vláčeli vodou. Podle hasiče Oldřicha Matschenbachera bylo po boji již po desáté hodině. Výslechový protokol hasiče Oldřicha Matschenbachera z roku 1946. Nasazení Waffen-SS v noci ze 17. na 18. 6. 1942. Dokument č. I/83. Tamtéž, s. 394.

122 Výpověď hasiče Hugo Vondřicha z roku 1946. Závěrečná zpráva. Dokument č. I/107. Tamtéž, s. 810.

123 Závěrečné zprávy z pitevních protokolů popisují oblečení i čtyř padlých z krypty: *Josef Gabčík: oblečení mrtvoly: hnědé tepláky, pyžamové kalhoty, světlomodré spodky, 2 vlněné pulovry, modrá kostkovaná košile, silně zašpiněná zaschlou krví, 2 páry ponožek. Josef Valčík: oblečení mrtvoly: župan, šedohnědě proužkovaný kabát silně zakrvácený, šedivé pumpky, růžová košile, tričko, dlouhé trikotové spodky, tmavomodrý a hnědý pulover, šedivé ponožky. Jaroslav Švarc: Oblečení mrtvoly: tmavohnědý oblek, hnědý vlněný pulover, modrá teplákova bunda, fialové tričko, dlouhé proužkované spodky, modré trenýrky, šedohnědé ponožky a černé polobotky. Jan Hrubý: Oblečení mrtvoly: tmavomodrý oblek, dlouhé kalhoty, dva páry dlouhých trikotových spodků, jedny krátké trikotové spodky, bílé tričko, světlomodrá proužkovaná košile, tmavomodrý pulover s dlouhými rukávy a rolovaným límcem, vlněné ponožky a jedna černá polobotka*.

124 Možná by stálo za úvahu dohledat případné žijící veterány zásahů v kostele, pokud přežili válku. Od té doby uplynulo již 73 let a vojákům z úderných oddílů by dnes mohlo být, pokud ještě žijí, jistě přes 90. Možnost, že by někdo z nich mohl být ještě naživu a mohl podat svědectví o zásahu, ale stále existuje, jakkoli je malá.